

„ASACHI“

REVISTA ȘTIINȚIFICĂ LITERARĂ

Comitetul de Redacțiune: Dr. D. Cantimir, I. Negre, Grigore M. Lazu, C. Hogaș și V. C. Bușureanu cu colaborarea membrilor Societății „Asachi“

Viața, lucrările și scrierile lui GHEORGHE ASACHI

(1788—1869).

Dezertațio ținută la 5 Decembrie 1881, cu ocazia aniversării societății „ASACHI“ de D. I. Negre.

INTRODUCERE.

Cu ocazia aniversării de un an a societății științifice Literare, „Asachi- din orașul Peatra, mi s'a dat greua sarcină a face un memoriu asupra: *vieții, lucrărilor și scrierilor*, nemuritorului Gheorghe Asachi, patronul acestei societăți —sarcină foarte grea, materie oră cât de vastă pe atâta de importantă pentru literatura și cultura noastră națională.

Am stat mult pe gânduri dacă puterile și cunoștințele mele erau îndestulătoare pentru lucrarea unei materii atât de vaste și importante. Mulți din contemporanii lui Gheorghe Asachi trăesc, cari împreună au lucrat la opera dezvoltării noastre, unii de odată cu dănsul, alții mai pe urmă ca scolarii ai sei, așa că o temere me cuprindea că nu voi pute arata faptele în toată veritatea și puritatea lor, mai eles amintindu'mi că fac parte din generația tineră și că nu cunosc pe Asachi personal ci numai din studiul lucrărilor și scrierilor sale.

Nu mai simțul datoriei de a plăti tributul recunoștinței către barbații ce au lucrat atât de mult pentru renașterea și dezvoltarea

noastră, m'a îndemnat să înlatur orî ce greutate și scrupul. Afară de acestea avem o datorie imperioasă de a ști ce au fost înaintea noastră, de a cunoaște faptele istorice, și pe acei bărbați cari prin lucrările și sacrificiile lor ne-au dat actuala stare de cultură.

«A nu ști ce s'au întîmplat înainte de a te fi născut, zice Cicerone, este ca și cînd ai fi neconținut prunc, căci, ce este vrăsta omului, dacă memoria faptelor noastre, nu s'ar uni cu veacurile cele de mai înainte».

Istorică este una și nedespărțită. Ea este rece ca ghiața, implacabilă ca grănitul. Faptele ce relatează există și nu se pot nega. Trebuie să știm ce s'au făcut înainte de noi, fie bine fie rău. Trebuie să le știm și se tragem de acolo învățămintele ce logica cea sănătoasă ni va dicta ¹⁾. Acestea sunt motivele și îndemnările ce m'au lăcut se nu mă uit la nici o greutate.

N'am pretenția că presint o lucrare complectă, căci puterile mele n'au totuși vigoarea și pătrunderea spre a cuprinde un sujet atât de vast în toată întinderea sa și în variatele sale raporturi, împregiurări și greutatea a epocii în care a trăit Gheorghe Asachi.

Remâne încă mult de zis și scris asupra acestui sujet. Penele mai competente vor complecta golurile.

O greutate mare am întimpinat în consultarea izvoarelor; orașul nostru este lipsit de o bibliotecă avută, unde să se poată găsi toate izvoarele trebuitoare; societatea Asachi abia a pus începutul unei biblioteci, așa că a trebuit să cercetezi bibliotecile particularilor din orașul nostru și se scriu la mai multe persoane și la biblioteca Universității de lași ca să'mi procur izvoarele și informațiunile trebuitoare.

Sub aceste împrejurări și greutatea, totuși nu vom spune de cât adevărul și tot ce'mi va sta prin puțină ca se aduc lumină asupra unei epoci, și asupra unui barbat din timpul renașterii și dezvoltării noastre, asupra lui Gheorghe Asachi, a cărui glorie literară și sacrificii pentru prosperitatea patriei sale, reușite le pușese sub vălul uitării!

Sperez că la a doua edițiune, procurându'mi izvoarele și informațiile ce mi au mai lipsit, voiu complecta orî ce a mai ramas de zis asupra acestui sujet.

1). Gh. Mizail, Epoca lui V. Lupa și M. Basarab p. 10 București. 1866.

Iubiți Confrați.

„Aduceți-vă aminte de faptele străbunilor noștri pomenindu-i prdinșii, întăriți-vă cu duhul, ca și voi înșive să vă faceți meriți în pomenirea urmașilor voștri.“

(Macabei cartea I.) ¹⁾

Este foarte lăudabil pentru D-voastră și această societate, sugetul ce a'ți ales pentru a vi se vorbi de: *Viața, scrierile și lucrările lui Gh. Asachi*. Numai compătund pe bine-voitoarea D-voastră atențiune și pe încucăjura ce'mi dați, pot să'mi restrâng toate puterile ca să ve pot vorbi despre meritele și activitatea unuia dintre marii apostoli ai culturii noastre, carele mai bine de jumătate secol a muncit în ogorul instrucțiunii și culturii naționale.

Vorbind de Gh. Asachi, nu numai că deschidem sfânta carte a neamului românesc, după cum zice Dl. A. Vizanti în viața mitropolitului Veniamin ²⁾, pentru a face cunoștință cu o figură a istoriei noastre contemporane, nu numai că re'nviem în sufletul generațiilor prezente memoria faptelor unui mare barbat, dar în acelaș timp platim un tribut de recunoștință, cătră acela care ca și Veniamin Costachi, toată viața sa a muncit pentru luminarea națiunii, și care cu prețul multor osteneți a contribuit și El la înaugurarea erei noastre, lucrând pentru folosul națiunii, pentru cultivarea limbei și a literaturii și pentru progresul și civilizația iubitei noastre

¹⁾ A. Ozideu—Discurs ținut la 1837 la școala din Hotin. Vezi A. Pumnal. Lepturarii români p. 123 Vienna 1824—Vol IV. partea I-a

²⁾ A. Vizanti, Veniamin Costachi, Mitropolitul Moldavei și Sucevei. pag. 6

patril, 1) plătim zic, și un tribut de recunoștință către Gh. Asachi, carele, după cum zice E. Quinet, este barbatul, carele măi mult de cât orî-cine, a contribuit cu glorie la deșteptarea și pregătirea învierii naționalității Române 2).

Spre înțelegerea vastului suget ce tratez, spre aprecierea faptelor și lucrurilor, cum și a șirului, ordinului și a importanței tuturor acestora, voi dispune împărțala materii ast-fel: 1) O Privire istorică sumară asupra poporului Român, până la epoca lui Vasile Lupu și Matei Basarab 1630 d. Hr. 2) starea poporului Român și a dezvoltării sale de la 1630 până la 1788, când s'a născut Gh. Asachi și 3) *Viața, lucrările și scrierile lui Gh. Asachi* până la moartea sa 1869.

Voiu sprijini studiul meu cu autoritatea mărturiilor celor măi veridice pe cât mijloacele și timpul mi-au permis ca să le pot avea la îndămână și consulta.

Ca să cunoaștem starea învățătorei și a culturei la poporul Român, mersul lor, împrejurările prin care au trecut și cum la urma urmei, cultura noastră națională, scoala română, ca să zic așa, a eșit triumfătoare și învingătoare, trecând prin mii de împrejurări, triste și dureroase, este nevoie să aruncăm o mică privire asupra poporului Român de la aducerea sa în Dacia și până la epoca lui Vasile Lupu și Matei Basarab, și de la această epocă în coace, până la nașterea nemuritorului Gh. Asachi, voiu urmări numai mersul învățătorei, dezvoltării intelectuale, soarta scoalei române, înse împrejurările politice, le voi atinge numai în rezumpt, în substanța principală.

1) Veniamin Costachi de Dl. A. Vizanti 1881 Iași p. 6.

2) Quinet Romanii Principatelor p. 54 Iași 1856.

I.

Starea culturii naționale a Românilor de la colonizare și până la epoca lui Vasile Lupu și Matei Basarab 1630.

Poporul Român, colonia lui Traian, adus din Italia la 106 d. Hr. În aceste țări, numite Dacia, cât a stat nedislipit de Imperiul Roman, până la 274, a fost apărat și scutit de ori-ce asupra și năvăliri de alte popoare, iar în Dacia înflorea cultura, civilizația și legislația Romană ¹⁾ La 274 d. Hr. Imperatorile Aurelian ne mai putând ține pept năvălirii popoarelor barbare și voind a pune o stavilă, o barieră naturală la marginea Imperiului, fluviul Dunărea, a strămutat legiunile și poporul care a voit, peste Dunăre, în Mesia sau Bulgaria de astăzi, iar colonia lui Traian, poporul agricol, legat acum de pământ, a rămas în aceste provincii de dincoace de Dunăre și care cuprindeau: *Moldova, Țara Muntenească și Transilvania.*

În această stare izolată și în epoca când se începu și năvălirea popoarelor barbare din Asia în Europa, popoare, care găsiseră calea cea mai bună și mai sigură de trecere în Europa, prin aceste țări și fluviul Dunărea, poporul Român a avut, a suferi și îndura toate năvălirile hoardelor asiatice ce trecură în Europa prin țările Române. Poporul Român deci, a văzut trecând și locuind prin mânoasele câmpii a țării lor următoarele hoarde barbare: *Caprii, Avari, Huni, Tatarii, Goșii Longobarzii, Gepizii, Pecenașii, Cumanii, Mongolii, Ungurii și Bulgarii.* ²⁾—România, fără unitate politică, fără guvernă-

¹⁾ V. (iv. Pop. Consp. asupra literaturii române p. 12, 13—București 1875

²⁾ Petru Maior—Istoria Românilor din Dacia. pag. 46 sq—Buda 1854

mânt, fiind deslipiți și delăsați de Roma, în fața acestui noian de barbari, unii fugeau în munți, de dinaintea barbarilor, lăsând văile și câmpiile roditoare în stăpânirea acestora; alții rămăneau și viețuiau la un loc cu acești barbari, precum s'a întâmplat cu *Avarii, Hunii, Gepizii și Bulgarii* sau *popoarele de rasă slavă*.—Așa că viața poporului Român de la 274 d. Hr. și până pe la finele secolului al IX este petrecută prin mijlocul acestor invazii, iar țara lor este grânariul și drumul tuturor acestor barbari, în cât tot timpul strecurării acestor invazii, poporul Român, nu putea să aibă un guvern stabil sau vre-o organizare și instituțiuni sau scoale pentru cultura și dezvoltarea sa intelectuală. ¹⁾

De și Români, după faptul lui Aurelian remase deslipiți de Roma și espuși a suferi invaziile tuturor barbarilor, de și Dacia remase ca o corabie plină de oameni, lăsați în voea valurilor oribile a unei mări furtunoase, așa că Români trebuiau să pună mâna pe arme și să se apere sau să îndure năvălirile barbarilor; de și muzele, artele frumoase și științele erau nevoite să stea ascunse și necultivate, din cauza acestor împrejurări, totuși avem urme sigure, că la coloniștii lui Traian, au ezistat, o cultură și că aceasta s'a continuat, pastrat și s'a strecurat, prin mijlocul invaziunii barbarilor; acele urme au ajuns până în prezent.

Iată ce zice Dl. V. Pop în această privire. ²⁾

•Deși nu aflăm până în prezent nimica de pe atunci în limba Română . . . totuși apelând la străbuna noastră *Roma*, ea prin scriitorii seî ne arată, că coloniștii Daciei - Romane, erau oameni cu multe cunoștinți, oameni culti, adoratori ai științelor și artelor.

¹⁾ V. Gr. Pop—idem pag. 21.

²⁾ V. Gr. Pop.—idem pag. 14.

[*Eutropiu*, se exprimă cu privire la aceste: „*Dacia, victa, Traianus imperator multas colonias eo traduxit ad urbes et agros colendas*” și dacă coloniștii Daciei n'ar fi fost oameni culti, învățați, inteligenți, iubitori de progres și cultură, n'ar fi putut să se aplice la organizare, la agricultură și înflorirea științelor, în cât *Dacia ajunsese*, după cum zice Dl. I. Eliadi, a fi privită de către Imperiul Roman ca o grădină încălătitoare ¹⁾).

Tradițiunile literare, istorice, religioase din aceste timpuri ajunse până în zilele noastre probează urmele de cultură ale poporului Român, în acele vremi, așa: *Baladele, legendele*, ca cântece eroice; *Doinele*, ca cântec de dor; *hore*, ca manifestări de bucurie; *basmelor*, ca povești; *Ler imparat, Florile dalbe, plugușorul etc.*

Și dacă coloniștii lui Traian, dacă poporul Român de la deslipirea sa de Roma la 274 și până la formarea statelor Române, sub Bogdan Dragoș și Radu Negru n'au perit, în mijlocul stător invazii și barbari, aceasta se datorește instituțiunelor, ce le avură și a căror urme le păstrase. Iată ce zice Dl. V. Pop în această privire: „Ei, coloniștii lui Traian, nu s'au perdat căci: I-iu „*spritul ce creasă instituțiunile Romane, regenerat cu viața barbarilor, a trăit ascuns și plin de fecunditate în sinul acestor plugari și păstori, conservând deprinderile vechi mai mult de cât ori-care popor latin și al II-le, ei s'au acomodat împrejurărilor, luptându-se când credea a pute isbuti prin luptă și supunându se când se vedeu mai slabî.*” ²⁾

Păstrându-se deci, ori-care urme de cultură, în mijlocul acestor invazii, păstrându-se oare-care balade, legende, doine, povești etc. s'au păstrat și limba. Relativ

¹⁾ Eliad — *Istoria Românilor* pag. 21 sq. — Asemenea I. Majorescu, desp. e originea și vechitatea limbii Române în A. Pumnul. — *Lepturariu* Vol. V, p. 1, p. 304 sq. tipărit în Viena 1864 Asemenea T. Maiorescu: „*Critică*” pg. 333

²⁾ V. Gr. Pop, *idem* p. 24.

la aceasta Dl. V. Pogor zice; *-Am aflat probe nerecusabile, că Românul nu perde nici odată simțul național și pe când corpul geme sub jugul streinilor, inima lui este întoarsă către patrie! Pe aripile poeziei spiritul zboară în mijlocul nostru, spre a cere partea sa de libertate.**

Iată aceea ce putem zice asupra stărei poporului Român de la colonizare și până la formarea statelor Române sub Dragoș și Radu.

Pe la finele secolului al IX, Dacia mai răcorindu-se de străini, Româniî încep o viață nouă. Ii es din ascunzeturile munților, unde petrecuseră timpurile nenorocirilor, reocupă câmpiile și ogoarele lor.—Liniștiți, acum de barbari, se constituesc în republici, banate și căpitenate, despre care ne vorbește istoria. Așa: *republica Lăpușna, Vrâncea, Bârladul, Galații, Romanul, Hotinul, Banatul Severinului, căpitănatul Iașilor* ¹⁾, și prin șefii acestor mici statelețe încep a da pept cu inimizii; toate aceste mici statelețe, se formează în două state: *Țara Românească sau Muntenia sub Radu Negru la anul 1290 și Moldoca sub Bogdan Dragoș la anul 1350.*

Pe când se formați statele Române sub Bogdan și Radu, în jurul țărilor Române, se formează niște state puternice: Polonia, Ungaria, Țara Tatarilor, iar în secolul al XV-lea, Turcii se apropie de țările Române, prin luarea Constantinopolului, și Rusia creștea încetul cu încetul.

De la constituirea statelor Române, sub Bogdan Dragoș și Radu Negru, Româniî timp aproape de 400 ani, până pe la 1610, avură a suferi altă serie de nenorociri, din cauza dușmanilor vecini, ce căutați să înghită statele Române; îi avură a se lupta cu arma în mână contra tuturor dușmanilor, dintre care unii căutați să le îco

¹⁾ P. Maior—Istoria pentru începutul Româniilor în Dacia—Vest asemenea istoria de Dl. V. A. Urocha, București 1867, și Lepturariu Român de A. Pumnul V, III, p. 2—30 Viena 1863

nu numai moșien lor, dar să cuprindă întreaga Europă. Așa, Româniî se luptară cu o vitejie ce era admirată de întreaga Europă, când contra Polonilor, când contra Ungurilor, când contra Tatarilor, când contra Turcilor, spaima și teroarea Europei în acele timpuri.

Așa, că, pe când puterile occidentale a Europei, se perdeau în lupte de curte, de dinastii, în lupte religioase, în dispute pedante, *Româniî la Dunărea, o mână de oameni, fineaș pept ne'nvins Turcilor, carii dacă n'ar fi fost Româniî, multe țeri din Europa, erau să fie pușcăcuri turcești.*

Ast-feliu Româniî cu spada în mână ș'au apărat integritatea țerii lor, naționalitatea lor, legile și religiunea lor.

Cât timp spada română a stat ne'nvinsă, străiniî n'au putut să ne ciuntească patria, ceea ce se întâmplă numai în urmă, când spada Română nu mai avea vigoarea din timpul lui Ștefan cel Mare și Mihaî Bravul, așa că din astă cauză ni se luară Bucovina prin tradare și Basarabia prin lăcomie.

Numai înțelepciunei virtuoșilor și eroilor noștri Domni precum și iubirei de patrie și vigurosului braț al poporului Român, datorim păstrarea naționalității române; căci din epoca năvălirei barbarilor și până în epoca lui Vușile Lupu și Matei Basarab, viața poporului Român este plină de neazuri și nenorociri, provenite acestea din cauza invaziunilor și a necontenitelor resbele, așa că viața sa, soarta sa era: când prebegind, când apărindu-se eroicește. Acestor eroi datorim conservarea naționalității române și după apunerea lor, căci prevezetorii și înțelepții noștri Domni, vezind puterea crescândă a vecinilor noștri dușmani, și lăcomia lor de a înghiți țerile Române, ni asigurază existența și viitorul închiind alianță cu Turcii, cei mai puternici în acele timpuri, și

ast-feliu aşeză  erile Române sub suzeranitatea sa  protec ia Por ii Otomane.

Dacă ne intreb m, iubi i confr i, care era starea inv şeturei, starea scoalei  i dezvoltărei intelectuale a Românilor  i în această epocă aproape de 400 ani de la Dragoş  i Radu  i până la 1630 epoca lui Vasile Lupu  i Matei Basarab, raspunsul este negativ.

De  i misiunea mea nu este, ca cu ocazia unei disertațiuni asupra lui Gh. Asachi, să fac istoria pe larg a literaturii noastre, ci a face numai o mică privire asupra stărei culturii noastre din trecut, spre a o lega cu cea prezentă: de acea voi  arata în c teva cuvinte care era starea culturii, dezvoltării  i scoalei române  i în această epocă, de la Dragoş până la Vasile Lupu.

Cercet nd cronicarii noştri şi pe cei străini care parte au trăit în acele timpuri, iar al ii au scris despre acele timpuri, aflăm că Alecsandru cel Bun pe la anul 1401—1432 întemeiază o scoală înaltă de Drept  i Teologie  n Suceava cu limbele didactice, Greaca  i Latina. ¹⁾

Tot din această epocă să află  i un hrisov a lui Iliuq Vodă scris în limba Română la 1436. Asemenea la 1512 Neagoe Basarab  n Muntenia  i Bogdan fiul lui Stefan cel Mare  n Moldova,  ntroduc tipariul în  erile lor spre deşteptarea  i luminarea iubitorilor de litere  i arte, ²⁾ Sub Iacob Despot la 1562 găsim că el  nfiin aza la Cotnariu o universitate cu o bogată bibliotecă, sub conducerea  nv şatorului Sommer.—Mai multe c r i bisericeşti, găsim în astă epocă traduse de diaconul Corresi  i Mitropolitul Ghenade Bradul din Transilvania la anul 1580. Tot în această epocă apar  i oare-care scriitori

¹⁾ V. Gr. Pop—idem p. 36. Vezi asemenea discursul lui A. H jd n de la 1837 la scoalele din Hotin  n Lepturarii de A. Pumnul V. IV p. I. pag. 122.

²⁾ V. Pop. Tipografiile Române. Sibiu 1338.

originali, așa: Luca Stroici la 1593 scrie: *Tatăl nostru în limba Română*. La 1595 apare Vornicul Grigore Ureche, cel mai vechi cronicar Român; *El scrie în o limbă curat Română istoria Moldovei de la Dragoș și până la Aron-Vodă*.

Aceste documente ni arată urmele oare-cărei culturii și în această epocă, ni arată existența unor seminți în germine, a literaturii și culturii naționale, oprite și înădușite de împrejurări.

Cu toate aceste urme de cultură, ce le găsim și în această epocă, însă școală Română, dezvoltarea propriu națională, lipsău așa de tare în cât poporul Român avea acum ca limbă oficială, ca limbă pentru documente și inscripții, ca limba în biserici avea zic, limba Slavonă, fără să se gândească, în tot acest lung timp, la pericolul ce îl amenința de ași pierde limba natală, care abia se mai păstra în sinul poporului, inundată și amestecată și nici de slavism.

Poporul Român în periodul de la Dragoș și Radu și până la 1630, epoca lui Vasile Lupu și Matei Basarab, a fost preocupat principalmente, cu conservarea individualității sale, cu apărarea țării și păstrarea credinței, religiei și obiceiurilor sale. Fiind necontenți în resbele, nu putea să se ocupe și cu învățăturile, cu școală și dezvoltarea intelectuală, fiind că împrejurările în care se află, făceau ca să le lipsască condițiunile necesare învățământului și dezvoltării intelectuale, adică: *Lipsea pacea și odihna lăuntrică*.

Întă ce zice Dl. I. Iliade, respectiv de acensta: „*Învățătura în vece a avut trebuință de pace și odihnă*. Soarta ce a gonit pe Dacia întreagă, cu toată râvna Românilor la învățetură, i-au făcut însă din veac în veac a rămâne

„mai înmăpoi de cât cea-laltă parte a Europei, cu cari
 „ii odată erau de o potrivă și la brăț și la arme și la
 „cunoștinți. Voiu să zic că, lipsindu-ne mai tot-de-a-una
 „odihna, am pierdut încetul cu încetul și așezemintele
 „de învățetură și creștere, sau de-și s'au avut, oare-care
 „din acestea, s'au aflat mai tot dea-una în paralizare.
 „Duhul a început a se tâmpi, naționalitatea a se stânge,
 „Românul a degenera și a se face prada străinului. Răv-
 „na lui la învețatură s'a întrebuițat de straini în feluri
 „de chipuri după deosebite epoce“¹⁾

Iată asemenea cum caracterizază Dl. N. Ionescu viața
 și soarta poporului Român până la epoca lui Vasile Lupu
 și Matei Basarab.

„In adevăr, putem zice că până în secolul al XVII,
 până în timpul lui Vasile Lupu și Matei Basarab, Ro-
 mânia noastră au trăit în toate părțile, cu individualitatea
 lor națională, numai din instinct. Românii au trăit nu-
 mai pentru a-și apăra teritoriul și tradițiunile străbune,
 spre a-și sprijini credința lor religioasă: *toate aceste lucruri,
 care dacă voiți, constituiesc patrimoniul moral al unui popor.*“²⁾

Negreșit că Românii dăduse semne de conștiința exis-
 tenței lor, însă epoca de la 1630 este cea mai însemnată,
 este unul dintre momentele rari, ce găsim în viața u-
 nui popor, este momentul când un popor întreg se deș-
 ceaptă și are cunoștința de drepturile sale.

Până în 1630 istoria noastră, viața poporului Român,
 cuprinde epoca eroică a lui Stefan și Mihai, și a atâ-
 tor eroi care s'au luptat pentru apărarea țerii și credin-
 ței, așa: Românii au viețuit la un loc cu atâța barbari,
 s'au luptat vitejește contra Polonilor, Ungurilor etc. fără

¹⁾ I. Eliade, — Raport către banul M. Ghica. Curierul Românesc, — 1840 București. Vezi Dacia literară 1859 Iași, p. 169 sg.,

²⁾ N. Ionescu — Epoca lui Vasile Lupu și M. Basarab,

niet un sprijin, în mijlocul atâtor popoare străine, au suferit înriurirea și influența în biserică și în limbă, din partea slavonilor, în cât intelectual, poporul Român până la Vasile Lupu și Matei Basarab avea o fisionomie slavonă: cărțile bisericești, inscripțiunile, limba oficială ba chiar și a poporului în cea mai mare parte, toate erau slavonizate. *Românii au suferit toate aceste numai ca să și poată apăra și conserva fara și existența lor.*

II.

Starea culturii naționale a Românilor din epoca lui Vasile Lupu și Matei Basarab până la nașterea lui Gheorghe Asachi 1788.

Voiu continua starea dezvoltării noastre intelectuale în alăturare și cu o mică privire istorică, și în epoca lui Vasile Lupu și Matei Basarab, până la nașterea nemuritorului Gh. Asachi, căutând a urta care era starea învățeturilor, scoalei române, a dezvoltării intelectuale, și în acest lung period, de la 1630 până la 1788; totodată voiu atinge și noiele împrejurări politice ce încercă pe o altă cale, a destruge existența poporului Român ca națiune: *Fanariotii și influența rusască și austriacă.*

Epoca lui Vasile Lupu și Matei Basarab, până la 1821, cuprinde timpul de deșteptare a conștiinței poporului Român, iar de la 1821 încince se începe manifestarea deplină a conștiinței naționale, se începe traducerea în faptă a deșteptării conștiinței naționale

Este adevărat că, cu moartea lui Mihail Bravul la 1610, spada română este pusă în teacă. Ea s'a odihnit saū mai bine zicând a șezut amărâtă în teacă 267 ani, privind toate mizeriile și cumpenele grele, ce treceau peste po-

porul Român, lăsat ca de ici înainte să le învingă numai mintea sa.

Ea reappare însă după 267 ani, la 1877, pentru a face fapt îndeplinit deșteptarea conștiinței naționale și deplina manifestare a acestei conștiinți.

Ea reappare la 1877, în lupta pentru independență nu numai a poporului Român, ci și a emancipării altor popoare. Ea consacră și sacționează la 1877 cu sângele fiilor poporului, drepturile și instituțiunile, care sunt produsul deșteptării naționale, a minții poporului Român, obținute de generațiile ce s'au succedat din epoca lui Vasile Lupu și Matei Basarab și până astăzi.

Cu epoca acestor înțelepți și mari domni ai poporului Român, se începe un nou ordin de lucrări și o nouă viață în soarta poporului Român, se începe deșteptarea conștiinței naționale, fapt ce se vede analog și în istoria altor popoare în acest timp.

Să vedem pentru ce epoca lui Vasile Lupu se numește epoca deșteptării conștiinței naționale și cum aceasta se continua până la renașterea noastră.

Românii încetând de a se mai lupta, după cum zice Dl. N. Iousscu ¹⁾, pentru apararea individualității, ei se vezură amenințați de alte două pericole: influența slavonă și greacă asupra culturii și limbei noastre, și de a cea Românii trebuie să înceapă lupta pe calea culturii și dezvoltării intelectuale contra acestor dușmani.

Momentul era critic, situațiunea lăuntrică grozavă: totul era turcesc, de la capul satului până la cel din urmă funcționar, instituțiunile țerei desnaționalisate, înriurirea și corupția fanariotică, care puneau și depuneau Domnii prin intrigile și banii lor varsăți la Constanti

¹⁾ N. Iousscu—Epoca lui Vasile Lupu și Matei Basarab p. 7 Iași 1868.

popole, și în urmă luați în sutit prin stoarcerea țerii; starea lăuntrică era după espresiunea lui Miron Costin, „*o cumpină de peire a neamului nostru, și numai deșteptarea conștiinței ne-a scăpat*“. Și dacă Românii în această epocă nu se vad făcând fapte mari pe câmpul de luptă, ca sub Ștefan și Mihaiu, îi pe câmpul științei, dezvoltării, pe câmpul învățăturilor, lupta pentru a-și asigura și în viitoriu existența națională, pe care bătrânii o conservară cu arma în mână. Această asigurare a viitorului și a existenței naționale, Români, caută în aceste timpuri a și o asigura prin învățetură și conservarea limbii natale, care atuncea era înădușită de slavism și grecism. Așa în cât putem zice că istoria noastră modernă și dezvoltarea noastră intelectuală, începe de la usaltul ce l'am dat limbii slavone, în acele timpuri și din moment ce am început a învăța cartea Românească.

Vasile Lupu opune, acestor dușmani, armele deșteptărei conștiinței naționale; așa: înființază în monastirea sf. Ior Trei Erarchi, zidită de dinsul, o școală înaltă, numită: *Academia Vasiliană*, în care se predau științele juridice și teologice; se învața limba Română, Greacă, Latină și slavonă; dotă acest institut cu trei moșii; înființă mai multe școli pentru limba Română. Esclude din biserică, din actele oficiale, limba slavonă și ce esista de pe la 1132, cu ocazia sinodului din Florența, așa că serviciul divin să se facă în limba poporului. Insitui la sf. Trei Erarchi cea întâi tipografie, ajutat și de Petru Movilă mitropolitul Kievului, care era Român; pune cu ajutorul eruditului mitropolit Varlam, să se traducă în limba română toate cărțile bisericești.

1) V. A. Urche—Istoria Românilor 1867—Domnia lui Vasile Lupu,—vezi scrierile A. Hăjdeu, discurs la școlile din Halm 1837.

Iată ce zice Dl. Vasile Pop în desertăția sa asupra tipografiilor românești, despre tipografia lui Vasile Lupu:

«La anul 1640 Vasile Lupu a înființat o tipografie românească și grecească în monastirea Sf. Trei-Erarchi, numită tipografia *Domnească*.

Cărțile ce se găsesc tipărite în această tipografie sunt: *Caonie*, tipărită în Iași în tipografia domnească sub Vasile Vodă și Varlam Mitropolitul 1643. ¹⁾

Responsuri ale Mitropolitului Varlam în potrive Catehismului românesc ce cuprindea dogmele Calvinilor la 1642.

Șapte taine a Bisericii răsăritului 1645.

Carte de pravilele Impărătești tipărită la anul 1846.

În unire cu eruditul Mitropolit Varlam ține la anul 1645 cel întâi sinod în Iași unde au fost mai toți prelații din Moldova și țara Românească precum și însuși patriarhul Constantinopolului, și ferește biserica Română de influențele reformei lui Luter și Calvin. Tot la acest sinod, s'a luat decizie de a se lucra un manual de: *mărturisirea credinței ortodoxe*, care s'a lucrat de Petru Movilă. Această carte a fost și este de cea mai mare importanță pentru religionea ortodoxă, căci ortodocșii n'aveau până atunci un manual al mărturisirii credinței lor, unde să se cuprindă într'un sistem toată învățătura și dogmele religiei creștine ortodoxe. ²⁾

Vasile Lupu face mai multe legiuiri pentru administrarea țerei, care poartă și până astăzi numele de *pravila lui Vasile Lupu*.

(Va urma)

¹⁾ Această carte rară spre vedere și întrebuințare încredințată Dl. V. Pop că la anul 1821 înființa în Brașov, și s'a încredințat prietinește de boerul Neculai Văcărescu, Marele Vornic de Cutie a principatului țerei Românești.

Dl. V. Pop. Tipografiile românești—Sibiu 1838.

²⁾ Această carte este tradusă din L. Rusască și tipărită la Monastirea Neamțului.

R A P O R T U L

*manifestațiilor sufletești al națiunilor cu manifestațiunile
sufletești individuale.*

Studiul Social

După Dr. E. REICH „STUDIEN etc.“

(Urmare și fine)

Numeroase națiuni, carele se aflau pe o treaptă înaltă a culturii, și care posedau o eselență dezvoltare fizică a capului și a organismului au fost svârlite din înălțimea lor, și au retrogradat din cauza nimicirii vieții lor naționale prin subjugarea de cuceritori cu dezvoltare inferioară.

După cucerirea de către Romani a căzut tipul Grecesc, după cucerirea de către barbari a căzut tipul Roman, după cucerirea de către Austriaci a căzut tipul boem; și în Roma, în Grecia și în Boemia, știința a ramas sugrumată, sub jugul profanului străin. Sufletul colectiv a popoului degenerase.

Măcar că sufletul unui popor, adică manifestațiunile colective ale vieții intelectuale înainte de toate și în prima linie, depinde de la organizațiunea și dezvoltarea cerebrului ale individualităților care compun acest popor, totuși el stă în legătură strinsă și directă, cu organismul fizic al individualităților.

Maiul n'are tot aceeași mărime relativă la felurile națiuni, la chiar și familii; sunt națiuni cu maiul relativ mai mare, mai îndesat, sau mai moale, cam buretos, și fie-care din ceste națiuni se deosebesc prin deosebitele caractere ale vieții intelectuale. Numeroase întâmplări scrise pe paginile Istoriei, precum și cele mai remarcabile manifestațiuni ale su-

fletului colectiv, stău în raport cu rolul pe care 'l joacă maiul în organismul oamenilor.

Trebne asemenea admis aprocsimativ că compozițiunea singelui după nație, sau după stratele unei națiuni, chiar după familii, variază. Nu numai fiind că la toate aceste categorii nutrițiunea este diferită, dară și fiind că fie-care dintrânsele, a crescut sub influența unei alte clime, altei ocupațiuni, higienii etc.

Deja la oamenii cu felurite temperamente, compozițiune singelui se deosebește.

Ast-fel după constatările lui Simon publicate de Robert Bird în *Physiological Essays* London 1870, conține o mică părți de singe.

La bărbați cu temperament sanguinic

La femei cu temperament sanguinic

La bărbați cu temperament limfatic

La femei cu temperament limfatic

	<i>A p ă</i>	<i>Albumina</i>	<i>Gliculoză Singelui</i>
La bărbați cu temperament sanguinic	786,584	65,850	136,497
La femei cu temperament sanguinic	793,007	71,264	126,174
La bărbați cu temperament limfatic	800,566	71,781	116,667
La femei cu temperament limfatic	803,710	68,660	117,300

Macar că aceste cifre n'au o valoare absolută, totuși se poate admite că sunt caracteristico pentru existența diferențelor individuale a singelui, și este permis a atrage concluziunea că, înmulținduse felurile de oameni, diferențele în privința compoziției singelui vor merge cu pas egal.

Dacă vom lua în considerație, că cu schimbarea compozițiunii singelui, se schimbă mărimea, densitatea, puterea resistivă a organelor corpului și că aceste schimbări

reacționare asupra creierului și asupra simțurilor, vom înțelege lesne că sufletul colectiv al națiunilor este imediat produsul calităților organice a individualităților marcare că ele depind direct de creierul.

În diferitele națiuni s'întempla fenomene în care mai mult sau mai puțin vătămă starea sănătoasă a unui număr de individualități și le dau un aspect, așa zicând, de oftiga intelectuală, că în ast-fel de împrejurări manifestațiunile vieții intelectuale și morale vor fi abnorme, se cunoaște a priori. În unele regiuni se întâmplă sinuciderea mai adese ori de cât afurea, în altele constatăm o mare plecare spre excesuri sensuale, spre netemperanță, spre violență etc; iar în alte regiuni, întâlnim un număr abnorm de alienați și de idioți.

În toate aceste regiuni sufletul colectiv este departe de a fi normal, și pretutindenea cauza acestor fenomene este un natural bolnăvicios, a unui mai mic, sau mai mare număr a individualităților

În regiunile, pe care le putem privi ca actuala patrie a cretinismului, spiritul poporului nu se rudește nici de fel cu geniul, n'are nici caracterul nici puterea originalității, din contra e pasiv și înaintea de toate predominant de afecte vulgare. Nu e vorba de actualul cretinism, ci de regiunile unde cretinismul e endemic.

Acest flagel a ziselor regiuni lovește aproape pe toți locuitorii. La unele grupuri se găsește atâta plecare pentru aceasla boală că ea se dezvoltă cu desevărsire, la alte grupuri, această suferință e mai puțin pronunțată, iar pe a treia grupă, o atinge numai cât atinge suflarea vântului în treacăt.

În orî ce grad însă unele grupe rămân atinse de cretinism, și din această cauză sufletul colectiv a poporului rămâne lipsit de originalitate și de inițiativ

DL. Francisc Emanoil Foderé, In uvrugiul. Ueber den Kopf und den Cretinismus, uebersetzt von Lindeman Berlin 1796 observă următoarele asupra văilor Savoiei locuite de Cretini: „Sunt între noi oameni, care macar că nu sunt nici surzi, nici muți, și macar că învață a păzi obiceiurile răle, gioase, a face trebile casnice, totuși n'au înțelepciunea de cea ce fac, fac totuși mașinalmente. Înțelepciunea lor este așa de tâmpă, că nu sunt în stare a numara macar pe degete; alții au puțin mai multă înțelepciune de cât cei sus numiți însă nu ajung să știe a citi; alții iar știu a citi și a scrie însă nu sunt în stare a compune o simplă scrisoare ba, mulți nu sunt în stare a așaza în rîndurile naturale cuvintele unei frase asupra ocupațiunilor casnice zilnice, a cărei cuvinte într'adins au fost deranjate.

Mintea lor, continua D-lu Foderé este neconținut în stare bolnăvicioasă, este preocupată de superstiție și obiecte meschino, așa că la dinșii nu germinează nici odată o cugetare care ar proba, că ei au o convicțiune bazată pe inchipuire matură; nu le lipsește memoria și totuși sunt oamenii cei mai neconsecvenți.

Acești indivizi, finește DL Fodore au imensa plecare spre tot felul de șicanuri.

Mai mulți dintre ei arată judecata senătoasă, unde e vorba de interesul lor; stau neconținut în procese și mor în sărăcie. Observarea lor ne învață, că oamenii care au o minte bolnăvicioasă, sunt incapabili pentru lucrările mai continue.

Preocupați de obiceiuri vechi, sunt grozav de increduli, chiar atunci când voește cineva se le facă un bine, și acest bine le pare a fi o inovațiune. Neconținut în contradicțiune cu sine însuși, ocărăsc și batjocoresc sara, ceea

ce au lăudat dimineața. Pe urmă acești Cretini sunt foarte mândrețioși și sensuali, ocupația lor principală este de a scormoli în arhivă spre a cerceta nobilizeri și armoriile căci fie-care se crede făcând parte de o viță nobilizată.

În fine în loc de a găsi pasiunile puternice, sentimente și tot ce poate să fi scump inimii, găsind din contra, viciurile egoismului celui mai material. Cine are un suflet simțitor degeaba caută între dânșii pe un amic, căci va găsi nime care se nutresc de durerile, și chinurile altora.

Această fidelă imagină care ne o dă Dl. Foderé despre locuitorii regiunelor cam ciocnite de Cretinism, imagine care se potrivește pentru multe teritorii unde populațiunea primitivă nu s'a amestecat cu singele strein, această imagină, justifică opiniunea că în locuri unde starea rea morală și materială este endemică, și unde ea influențază populațiunea în mod foarte întins, și în spiritul poporului se reflectează această căzută stare morală și intelectuală.

O altă puternică dovadă pentru justetea acelei din urmă opiniuni ne oferă între altele descrițiunea regiunelor mlăștinoase ale Frantieii numite La Bresse și la Sologne făcută de D-nul I. B. Montfalcon.

În privința aceasta trimetem lectorii, în care acest tratat ar fi deșteptat interesul viu pentru studiile sociale, la uvrăgiu D-lui I. B. Montfalcon „Histoire medicale des marais, et traité des fievres, intermittentes, causées par des emanations des eaux stagnantes“. Paris 1826.

După ce s'a aratat în studiul de față, strânsul raport în care se află viața intelectuală și morală a popoarelor și indivizilor, în viața fizică și anume: cu dezvoltarea craniului și cerebrului, ar fi interesant a studia ce mod de viață ar favoriza cel mai mult dezvoltarea organelor, care

sunt în stare a sui sufletul colectiv a unui popor pe cea
mai înaltă culme. Ne rezervăm acest studiu pe altă dată.

Jurawski

Domnului Vasile Alecsandri

Al cântat ginta latină
Și a ei soartă pe pământ
Și la vocea ta divină
Ceru-ntreg se luminează
Ca s'asculte al tău cânt

Dar cântași mai cu-înfocare
Țara, leagănul teu
Căci prin dulcea ta cântare
Al dat patriei suflare
Al servit pe Dumnezeu

Dacă versul meu nu poate
Pân la tine în eter
Să se înalță și să 'nnoate
E, c'al meu are o moarte
Când al tău vine din cer.

Lasă dar să și se-închine
Al vieișei călătorii,
Și să vie pân la tine
Căci e scris în cărți divine
Că tu nu poți ca să mori.

Viața trece, anul moare
Soarele n'are rival
Vieața mea e trecătoare
Dar tu însă ca un soare
Rămâne-vei imortal.

1879

Botcamu

STUDIU DE ECONOMIA NATIONALA

Industria Fabricatiunei Matasei

Desvoltarea economiei noastre naționale se urmează, este invederat, cu niște pași cu totul încetșori, de aceea nu trebuie să ne facem nici cea mai mică iluziune. Realitatea lucrurilor ni se arată, din nenorocire, într'o înfăcișare nu destul de invesebitoare, cea ce dovedește că suntem departe de a ne fi pipăit pulsul adevăratelor noastre interese; datorî suntem prin urmare a apuca altă cale, a ne pune pe un alt terâm cu totul nou, spre a ne pute afirma într'un mod mai puternic pe câmpul dezvoltărei reale a stărei noastre economice.

Suntem o țară agricolă, cu toate aceste sistemele de cultură astă-zî întrebuințate nu ne îndrituiesc a crede că în curând vom pute înregistra date mai iubucurătoare în această ramură principală de activitate Românească. Neapasarea orientală și neascultarea absolută de iuvățemintele moderne ale științei agricole, domnesc în toată splendorrea lor, rutina apoi este înrădăcinată profund în deprinderile cultivatorilor noștri.

Facem abstracțiune de nenumaratele neajunsuri, ce es în iveală într'o țeară exclusiv agricolă și atârnuarea sa pe terenul economic de cele-lalte țeri industriale; dar înțelegem că cel puțin această singură ocupațiune ce ne-amî rennas, să fie îmbrătoșată ast-fel după cum astă-zi se practică în țerile cu agricultură perfecționată, unde industriile domestice se găsesc cu îmbelșugare și care ne servesc cu exemple în ale noastre sociale întreprinderi.

Pământul țerei noastre prin fertilitatea lui excepțională ne a permis pînă mai dăună-zî să ne socotim întru cât-va principiile unor sistematice explotări agricole. El fiind îmbuibat de elementele nutritive proprii dezvoltărei diverselor vegetale, ne a resplătit cu vârf și iudesat chel-

tuelile făcute cu întrebuințarea unor culturi cu totul rudimentare. Recoltele dobândite întruneau condițiunile cerute de consumațiunea publică. Astăzi însă pe alocurea țearinele au ajuns în așa stare în cât a desnădăjduit parte mare din cultivatori. Ani buni de recoltă nu se întilnesc de cât foarte rar și numai în cazul când împrejurările climatice înlesnesc într'un mod simțitor vegetațiunea cerealelor, zicem a cerealelor, căci singurile plante cultivate și destinate esportului sunt, după cum fie-care o știe grâul, porumbul, orzul, ovăsul, care toate sărăcesc puterilor de producțiune ale pământului într'un mod îngrozitor.

Dacă pământul țerei presintă încă garanții solide pentru aplicarea meseriei noastre tradiționale a plugăritului, nu trebne să abuzăm de această circumstanță câtuși de puțin, căci consecințele pot deveni foarte desastroase pentru viitorime, pentru urmașii noștri.

Cu istoria evoluțiunelor economice ale popoarelor în mână putem încredința pe orî și cine că acolo unde nu se ține samă de principiul restituirei elementelor sustrate de plante în creșterea lor și unde industriile de tot soiul lipsesc cu desăvîrșire, aceia țară e destinată ruinei, sărăcia și găsește elementul său, iar poporul rămâne în o stare materială mai mult de cât inferioară.

Rodnicia holdelor noastre se esplică foarte ușor când ne gîndim că parte mare din imensile domenii ale Romaniei erau acoperite pretutindenea de seculare păduri, cari prin urmarea descompunerii materiilor organice au dat naștere pământului vegetal, pământului negru, cum se zice în limbajul popular orî *cermozemului*, dupe cum acestea se cunosc în Rusia de miază-zi. Acest pământ se distinge prin cătățimea însemnată a așa numitului *humus*, substanță foarte bogată în carbon și care determină avuțiunea unui tereu când acesta este bine preparat.

Aceste isvoare de înavuțire a pământului țerei noastre prin aceasta substanță fertilizatoare parte mare au dispărut. Admirabilelor noastre păduri de o dinioară au succedat în unele părți pustiul, ceea ce nu adus drept rezultat o neregularitate isbitoare în starea climatologică a țerei; s'au născut secetele, s'au produs inundațiunile.

Timp nu mai avem de pierdut așa dară. Trebuie să punem odată frâu nesocotinței. Să așternem niște baze solide învățămintelor științelor agricole și să ne silim din răputeri a creea în țara noastră toate aceste industrii accesorii ce și au naștere așa zicând, din trupul și sufletul agriculturii și care deprind pe țărâtime cu diversele fabricațiuni domestice, cum sunt de pildă: Industria lemnului, producțiunea mătasei, cultura albinelor, fabricațiunea țeseturilor, uleiurilor, a frânghiilor etc. Toate aceste ocupațiuni industriale pune pe cultivatorul agricol, într'o stare materială mai bună, îl emancipiază de hiduoasa robie a banului, îl face mai apropiat culturii intelectuale

Faptul că până acum cu toate silințele depuse nu s'au putut întemeia cum se cade nici un ram din industriile mai sus citate, trebuie se ne îngrijască într'un mod serios, căci între noi vorbind, ori de câte ori s'au făcut vr'o încercare spre acest sfârșit după o vapoasă animațiune trecătoare, lumina acestei neobicinuite svârcoliri s'a stins mai în tot-dea-una și totul a intrat iarăși în domeniul faptelor neîndeplinite. Cu toate aceste nu trebuie se învovățim pe nimeni, greșala se resfrânge asupra noastră a tuturor, datorindu-se în parte și diferitelor împrejurări prin care am trecut.

Ast-feli sunt lucrurile, pentru ori ce om care se pretinde cu oareși care noțiunii de ce va să zică cuvântul Economie națională, aceasta dovedește o stare anormală de

lucrurile căreia dători suntem ai pune o neîntârziată stavilă.

Nu vom cita ca probă despre dreptatea cuvintelor noastre de cât industria culturii gândacilor de mătase. Această industrie în intervalul de 5 ani, de la 1858—1863 întru cât privește esportățiunea seminței și gogoșilor vermilor de matase și luase un avant ne mai pomenit. Introducându-se printr'o fericită și patriotică dispozițiune a guvernului în anul 1852 semânța milanesă, s'a împărțit cultivatorilor și după rezultatele câștigate, s'a dovedit odată mai mult că acest fel de îndeletnicire industrială are o frumoasă perspectivă de propășire în țara noastră. Cu ajutorul tabloului cel dăm mai la vale, după interesantul op: „Studii economice al D-ului A. D. Xenopol“ se poate demonstra prin elocința cifrelor câtă impulsione de viață și luase industria cultivării vermilor de mătase, în epoca mai sus amintită:

În anul 1858 s'a esportat gogoși pentru suma de 2592 l. v.

„ „ 1859 „ „ „ „ „ „ de 31526 l. v.
și sămânță pentru suma de 300,300 l. v.

În anul 1860 s'a esportat pentru suma de 100,443 l. v.
și sămânță pentru 904,243 l. v.

În anul 1861 când venise negustorii Franceji pentru cumpărare de sămânță din cauza boalelor ce bîntuise gândacii de matasă din țările occidentale, esportul gogoșilor se urcă la cifra de 202,482 l. v.
iar al seminței la cifra de 3,482,781 l. v.

În 1862 esportul total se urcă la cifra de 4,285,528 l. v.
și în 1863 la maximul seu de 11,300,178 l. v.

Aceste cifre întrec într'adevăr ori ce comentarii.

De la sus zisa epocă înse până în timpul present această însemnată ramură de producțiune a țerii a urmat o proporție cu totul retrogradă. În totspaciul acesta de timp nu numai că nu putem să înregistrăm nici cea mai mică îmbunătățire

ce s'ar fi adus fie în modul de creștere a gândacilor de mătase, ori în cultura dudului, arborele predilect al acestor insecte miraculoase, sau în fine în mijloacele de preparațiune a mătusei, dar cea ce e și mai întristător și mai dureros de amintit este faptul că din această situațiune înfloritoare la care ajunsese după multe sacrificii de tot soiul, a căzut într'o complectă părăsire.

Așa că pe când în 1863 esportul se urcase după cum am văzut la respectabila sumă de 11000000 lei v. în termen de 9 ani de zile s'a coborât la 68350 l. v. după datele ce ni le dă Dl. Xenopol

De la 1872 până în timpul de față, de și nu avem o statistică pentru a ne orienta, cu toate acestea nu credem că greșim dacă susținem că cifra esportațiunii produselor vermicilor de mătase a urmat o progresiune cu totul descrescândă.

Noi nu voim se esagerăm lucrurile nici cât e o mucle de cuțit, căci am dori din inimă să putem vorbi cu totul din potrivă. Adevărul înse mai înainte de toate, ori cât ar fi acesta de amarnic în a sa goliciune, dar tot e mai bine a'l arăta în aceiași nuanță de culori, așa după cum e fie aceasta ori cât de mohorâtă, de cât a ne face o greșită idee asupra adevărului pozițiunii în care ne aflăm.

Am spus'o și o mai repetăm, această împrejurare nenorocită de a nu se pute stabili pe niște temelii solide, ori de câte ori am încercat se ne familiarizăm cu o industrie agricolă oare-care, pentru tot insul care se interesează cu adevărat de soarta cultivatorilor români, singura breaslă care întreține vieața și imputernicește singele hrănitor al corpului nostru social, merită o deosebită băgare de seamă.

Am sevârșit de la un timp înconce sub toate raporturile progrese uricașe, cu toate acestea câtă se o mărturisim, în agricultură ne am purtat mai mult de cât ca niș-

te fit vitrigi. Și să nu uităm un lucru: agricultura după cum aū zis mulți diu economiști noștri însemnați ca Martian, I. Ionescu de la Brad, I. Ghica P. S. Au reliau, Xenopol și S. P. Radean este unicate melie pe care se razămă întreg edificiul economiei noastre naționale.

Ca să luăm o pildă după cum alte popoară 'și cunosc interesele, vom spune că Germania care trece între țările cele mai înaintate în agricultură se silește din răspunerii a respândi tot felul de industrii domestice până și în coltulețele sale cele mai departate.

Și cu drept cuvânt că nimic nu indulcesce existența cultivatorului sătean, de cât indeletnicirea cu așa numitele industrii accesorii, care 'l pune în plăcuta pozițiune, de a 'și indestula parte mare diu trebuințele sale casnice.

În tot casul industria domestică ce la sate, zice colegul și amicul nostru S. P. Radean vorbind despre încurajarea industriei naționale, '1) nu este de cât complimentul necesar al exploatațiunei pământului; ea devine chiar o necesitate riguroasă în localitățile în care solul este puțin productiv, și din potrivă ea permite întrebuițarea timpului, devenind un mijloc puternic la sub-venționarea trebuințelor locale ale populațiunilor, ce se bucură de condițiuni naturali favorabile.

Pentru ca se dăm în treacăt o idee de importanță excepțională, ce se atribue tuturor acelor ramuri ale agriculturii, care stau în așa străusă solidaritate cu soarta țaranului, vom aminti că unul din cei mai învațați agricultori germani în o foare de economie rurală sunt acum cîte-va săptămâni, atrăgea serioasa atențiune a guvernământului respectiv: sfātuindul a usa de toate mijlocele legale, ca industriei manufacturiere de fabricațiune a inului să i se dea cea mai mare întindere putincioasă.

1). A se vedea pag 3. coloana I-ia. rândul 94 în artieoful publicat în No. 1368 al ziarului [*Romania libera*] N. A.

Se nu creadă cineva că distinsul agronom german făcea aluziune la întrebuintarea spre acest sfârșit a diverselor mașini cu aburi, care diu timpul din urmă mai cu samă au ajuns la o înaltă treaptă de perfecțiune, nu, cătuși de puțin, ci ca om practic și cu cunoștinți pozitive de ranele societății din care face parte, da se înțelege că pentru a se aduce o mai grabnică ameliorare în starea materială a locuitorilor rurali, guvernul german se face a se introduce pe o scară foarte întinsă știința culturii raționale a inului și a diverselor fabricațiuni manuale, ce isvorăsc din a sa producțiune.

De utilitatea vederilor sale în această privință, nu credem să se mai indoiască nimeni, căci puține plante textile sunt atât de folositoare ca inul și care, afară de acestea, se ocupe atât de câștigător timpul țeranului pe vremuri grele de iarnă. În întregimea lor toate acestea moduri de a vede s'ar putea aplica și la noi din punct în punct, fără cea mai mică deosebire, atât în cea ce privește cultura inului și a cânipei cât și atingător la industria fabricațiunii mătăsei, care formează obiectivul acestei scrieri.

Această industrie are multă șansă de propășire, căci puține țeri sunt atât de favorizate de natură ca țara noastră atât intru cât se atinge de condițiunile climaterice și terurice cât și prin chipul în de obște recunoscut cum femeea română știe să se aplice într'un mod admirabil pretutindenea acolo unde se cere iscusința, agerime și îndemnatere.

Datoria a orî și căruî bun român este așa-dară să se silosească din răspunerî să deprindă populațiunile rurale cu tot felul de industrii cărora agricultura le procură materiile primare, căci ast-fel procedând, vom isbuti; pe de alta parte să introducem earăși în costumul național acele vanșuante tradițiionale și de pitoreasca frumusețe, care a-

trăgeau admirațiunea străinilor din toate părțile lumii. Asupra acestui punct de o importanță majoră trebuie să cugețăm serios, căci producțiunile occidentului ne au năpădit cu toptanul; să scăpăm cel puțin miezul naționalității române, țăranimea, de acest potop de pânzetură și carpituri multicolore ce ne curg ca ploaea de la o vreme din străinătate.

Pentru a ne face dar o datorie de conștiință vom da în numărul viitor câteva deslușiri asupra culturii *dudului* (agudului) arătând și mijloacele mai nimerite, conform experiențelor din urmă, după care se poate asigura acestui arbore condițiunile cele mai avantajoasă de creștere și întreținere

(Va urma)

P. Antonescu.

CUTREMURUL DE PĂMÂNT

După A. E. Baronul Nordenskiöld.

Următorul studiu al vestitului învățat și călător baronului Nordenskiöld este foarte important din cauză că ne dă noue descoperiri asupra cutremurului, în regiunile Groenlandei, acoperite cu gheață; pe urmă din cauză că ne dă deslușiri asupra acestor fenomene, în genere, și în special asupra cutremurilor de la Ischia, în Suedia și în Norvegia. Acest studiu este foarte interesant, căci nici o pagină, în vastul și iustrativul domeniu al științelor naturale, nu face asupra lectorului, fie savant, fie profan, o impresiune mai adâncă de cât pagina pe care sunt înșirate deslușiri asupra schimbărilor cauzate pe suprafața globului prin pretinse sau reale evoluțiuni vulcanice în sinul pământului. Și nu e de mirat, căci nici un flagel

pe orice spațiu s'ar întinde, nici o mașină distrugătoare, inventată de oameni, nu e în stare de a omorâ atâta oameni, de a distruge în câte-va secunde produsele silinței seculare a omenirii, a sfărâma în câte-va momente numeroase creațiunile ale genului omenesc, chiar sapate, din nedistructibile stânci, ca o erupțiune puternică a vulcanilor, sau un întins cutremur de pământ.

Impresiunea este cu atâta mai adâncă cu cât aice se unește subitul trăsător cu surprinderea.

Esperiența zilnică ne învață că o furtună distruge și rădică valurile apelor, că focul nimicește însă aceste fenomene nu ne mai surprinde; asemenea am citit și ni s'a spus că pământul pe care îl privim ca idilul stabilității și temelii nestrămutată a lucrurilor, poate capata crepături în unele locuri, în altele se prebușește suprafața lui, că chiar stâncile se dărâmă, cu toate acestea cine-va nu și poate închipui groaza și grandiositatea unei astfel de revoluțiuni de cât numai când a văzut-o. În adevăr această impresiune este pătrunzătoare și adânc mișcătoare.

Intr'o clipă, zice *A. de Humboldt* este destrusă iluziunea unui întreg trecut, unei vieți de muncă, ne simțim prada forțelor necunoscute și distrugătoare ale naturii, care din toate părțile ne amenință și de care nu ne salvează nici chiar uitarea! Nu ne putem confia pământului pe care îl călcăm, și nu știm unde am găsi mântuire.

Însă erupțiunile vulcanilor și cutremurile de pământ au pentru savanți o mare importanță și din alt punct de vedere. Ele ni dau unul din puținele mijloace de care dispunem, spre a ne forma o idee despre interiorul pământului.

Meteorul care cade din atmosferă, procură cercetătorului știrea despre vicața organică în sfera ce inconjoară globul și îl procură mijloc de a cerceta în laboratoriu dovenile acestei vieți. Ear erupțiunea vulcanică svâric la lu

mină topite și netopite, eșantiloane de pietre care le scoate din o adâncime mult mai mare de cât acele în care ne putem scoborâ prin mijlocul sepăturilor.

Seismographul, un instrument cu care se măsoară timpul puterea și direcțiunea sguđiturilor pământului este acel aparat spectral cu care geologul se încearcă a analiza forțele ascunse în sinul pământului.

Cutremurile privite din aceste puncte de vedere au mare interes pentru un cercetător, mai ales dacă regulat din an în an, se ocupă cu cele mai minime fenomene ce au raport la cutremurile de pământ.

Observațiunile asupra cutremurilor și asupra erupțiilor vulcanice, aceste interesate date istorice respectiv de suprafața pământului, se găsesc amintite deja în timpurile cele mai vechi.

Aci însă, este de observat că, raporturile anticilor se mărginesc principalmente la descrierea devastățiunilor cauzate prin cutremure fără a pătrunde cauzele lui și din această cauză sunt foarte defectuoase. Despre destrugerea orașelor Herculani și Pompeia, vorbesc autorii de atunci, numai în câte-va rânduri pe când autorii moderni au creat o literatură bogată asupra acestui sujet. Erudiții timpurilor antice se ocupau numai excepționalmente cu serioase cercetări a naturei, și din această cauză hypotesele ce fantasia lor au creat pentru esplicarea fenomenelor vulcanice, n'au mai mare valoare științifică de cât hypoteselor Chinejilor, Mongolilor și indilor.

(Va urma)